

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Basınına Göre (1850-1920) Samsun'un Askerî ve Sosyo-Ekonomik Önemi*

The Military and Socio-Economic Importance of Samsun According to the Austrian-Hungarian Empire Press (1850-1920)

Ozan TUNA** - Yakup YILMAZ***
Volkan ÇERİBAŞ**** - Ercan YALÇIN*****

Öz

Samsun tarihin pek çok döneminde sosyo-ekonomik ve askerî açıdan önemli bir potansiyele sahip olmuştur. Osmanlı Devleti'nin bölgede hakimiyetini kurması ile birlikte Karadeniz'in kapalılığı prensibi Samsun'da ticaretin sekteye uğramasına sebebiyet vermiştir. Osmanlı Devleti güvenlik açısından Karadeniz'e yabancı gemi sokmadığı için Samsun ekonomik açıdan atıl bir duruma düşmüştür. Fakat 19. yüzyılda özellikle buharlı gemilerin Karadeniz'e girmesi ile birlikte Samsun'daki ticaret de gelişmeye başlamıştır. Kırım Harbi'nin de aynı dönemlere denk gelmesi ve Kırım Harbi'nden sonra Kafkasya'dan gelen göçmenlerin Samsun'a yerleştirilmesi gibi gelişmeler Samsun'un askerî ve sosyo-ekonomik önemini arttırmıştır. Bu gelişmeler de Avusturya basınında Samsun'un yer bulmasını sağlamıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basınında Samsun'a olan ilgisinin yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle bunun nedeninin hem bu devletin dünya siyasetindeki ağırlığından hem de Samsun'un stratejik öneminden kaynaklandığı görülmektedir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 1908 yılında Bosna Hersek'i ilhak etmesi dışında bu devletin Osmanlı Devleti ile bir sürtüşme yaşamaması, Avusturya basınında da Samsun'a olan ilgisinin aynı seviyede kalmasını sağlamıştır. Ayrıca bu devletin Samsun'a bir konsolosunun olması da bunda etkili olmuştur. Avusturya Millî Kütüphanesi'nden dijital olarak temin ettiğimiz Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basını 1853-1920 yılları arasında Samsun özelinde incelemiştir. Bu incelemeyi Samsun'un kısa tarihi ve Osmanlı-Avusturya-Macaristan ilişkilerinin tarihi arka planı ile temellendirmiş, konumuzun temel noktasını referans eserler ile de desteklemiş bulunmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Kırım Harbi, Birinci Dünya Savaşı, Chester, Çerkezler

Makale Geliş Tarihi: 18.06.2025. Makale Kabul Tarihi: 20.12.2025.

Araştırma Makalesi / Künye: TUNA, Ozan – YILMAZ, Yakup – ÇERİBAŞ, Volkan – YALÇIN, Ercan. "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Basınına Göre (1850-1920) Samsun'un Askerî ve Sosyo-Ekonomik Önemi". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 19/38, (Haziran 2026): s.373-394. <https://doi.org/10.19060/gav.1973742>

* Bu çalışmanın bir kısmında 2024-2025 tarihinde İsviçre Basel Üniversitesi'nde Tübitak 2219 Programı çerçevesinde "Amiral Paschwitz'in Alman ve Osmanlı Donanmasındaki Askerî Kariyeri (1882-1919)" isimli projeden üretilen kaynaklar kullanılmıştır.

** Doç. Dr., Millî Savunma Üniversitesi, Deniz Astsubay Meslek Yüksekokulu, Beşerî ve Sosyal Bilimler Bölümü, Basel Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, E-mail: ozan.tuna@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4762-4286

*** Dr. Öğr. Üye., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, E-mail: yakupyilmaz-34@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0111-1111

**** Dr. Öğr. Üye, Millî Savunma Üniversitesi, Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, E-mail: Vlknrbs@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8842-4294

***** Öğr. Gör. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, E-mail: ercan.yalcin@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4028-9593

Gazi

Akademik
Bakış

373

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

Abstract

Samsun has had an important socio-economic and military potential in many periods of history. With the Ottoman Empire establishing its dominance in the region, the principle of keeping the Black Sea closed caused trade in Samsun to be disrupted. Since the Ottoman Empire did not allow foreign ships into the Black Sea for security reasons, Samsun fell into economically inactive situation. However, with the 19th century, especially with the introduction of steamships into the Black Sea, trade in Samsun began to develop. Developments such as the Crimean War occurring around the same time and the settlement of immigrants from the Caucasus in Samsun after the Crimean War increased the military and socio-economic importance of Samsun. These developments also ensured that Samsun found a place in the Austrian press. It is observed that the Austro-Hungarian Empire's press showed intense interest in Samsun, and this was due to both the weight of this state in world politics and the strategic importance of Samsun. The fact that the Austro-Hungarian Empire did not experience any conflict with the Ottoman Empire, except for the annexation of Bosnia and Herzegovina in 1908, ensured that the Austrian press's interest in Samsun remained at the same level. In addition, the fact that this state had a consul in Samsun was also effective in this. We examined the Austro-Hungarian press, obtained digitally from the Austrian National Library, between 1853 and 1920, with a special focus on Samsun. We grounded this analysis in a brief history of Samsun and the historical background of Ottoman-Austro-Hungarian relations, and supported the main points of our topic with reference works.

Key Words: Black Sea, Crimean War, World War I, Chester, Circassians

Giriş

Avrupa siyasetini belirleme iddiası ile birbirleriyle yüzyıllar boyunca mücadele eden Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 19. yüzyılda kendi kabuklarına çekilmiş ve topraklarını muhafaza etme stratejisi gütmeye başlamışlardır. Bu süreçte birbirleriyle de bir ölçüde dostane ilişkiler kurdukları söylenebilir. Fakat Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, 18. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı ile olan savaşlarında Rusya ile iş birliği yapma stratejisini terk etmeye başlamış ve kendisi için asıl tehdit olarak gördüğü Balkan milliyetçiliğini engellemeye daha fazla odaklanmıştır.¹ Fransız ihtilalinin yaydığı milliyetçi fikir akımlarının kendi boyunduruğu altındaki ulusları da etkileyebileceğini düşünen ve bu tehditten kaygı duyan Avusturya, Rusya ile de ortak hareket ederek Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırma doktrininden vazgeçmeyi kendisi açısından daha doğru bulmuştur.

Avrupa'daki tutucu hükümetlerin en tipik örneğini oluşturan Avusturya'da toplumdaki egemen sınıf aristokrasi iken nüfusun çoğunluğu köylülerden meydana gelmekteydi. Bu imparatorluk içerisinde sadece Macarların bozulmamış gelenekleri varken Çekler, Romenler, Hırvatlar ve Sırlar tarihi olmayan, bastırılmış ulusal topluluklardı.² İktisadi ve siyasi durumu bakımından eski gücünde olmasa da 19. yüzyılın başlarında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dünya siyasetindeki gücü ve etkisi devam etmekte idi. Ayrıca siyasi, askerî ve iktisadî yönden Osmanlı Devleti'ne göre oldukça ileri

1 F.R. Bridge, "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu 1900-1918", *Osmanlı İmparatorluğu ve Büyük Güçler*, (Ed. Marian Kent), (Çev. Ahmet Fethi), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 57.

2 Hüner Tuncer, *Matternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2013, s. 22-23.

Görüş

bir seviyede idi.³ Özellikle Tuna nehri üzerinden Karadeniz'de ticaretine dahil olması, Lyod kumpanyasının 1845 yılından itibaren Karadeniz'e girip Samsun limanını da kullanması bu devletin Samsun özelinde ekonomik açıdan ilgisinin artmasını sağlayabilmişti.⁴ Lyod kumpanyası ile Karadeniz'deki ticaret tekeli İngiltere gibi devletlere kaptırmak istemeyen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu özellikle basın üzerinden Samsun'a odaklanmaya ve bu şehrin potansiyeli hakkında haberler yapmaya başlamıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basınının Samsun'a yönelik değerlendirmeleri de Kırım Savaşı ile başlamış olup gerek savaşın Karadeniz merkezli cereyan etmesi gerekse Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan'ın Rusya'ya karşı örtülü ittifakı bu devletin Samsun'u yakından incelemeye başlamasını sağlamıştır. Dolayısıyla gerek Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan arasındaki münasebetlerin önceleri daha ziyade Orta Avrupa ve kısmen de Balkanlar üzerinde gerçekleşmesi gerekse yazılı basının o tarihlerde çok fazla gelişmemiş olması çalışmamızın Kırım Harbi ile başlamasını zorunlu kılmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basını detaylıca incelendiğinde Samsun bölgesine dair değerlendirmelerinde büyük ölçüde tarafsız oldukları görülmektedir. Ayrıca bölgeye dair sömürgeci bir bakış açısına da rastlanılmamıştır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin Almanya ile olan olumlu münasebetleri dolaylı yoldan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu da etkilemiş ve bu süreç Birinci Dünya Savaşı'nda müttefikliği de beraberine getirmiştir. Kırım Harbi'nden itibaren başlayan her iki devlet arasındaki olumlu münasebetler- 1908 yılındaki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna'yı ilhak etmesi hususunu ayrı tutarsak – Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basınına da doğrudan yansıması ve Samsun'a bakış açısının da daha nesnel olmasını sağlamıştır.

Bu noktada Samsun şehrinin ekonomik ve askerî potansiyeli üzerinde kısaca durmakta fayda olacağı kanaatindeyiz. 14. yüzyılda Müslüman Samsun ve Cenevizlilerin elindeki Simisso olarak iki kısımdan oluşan şehir, Kefe ve Sudak limanları ile ticaret gerçekleştirmiş ve canlı ticaret ağı ile kentin ekonomik potansiyelinde de yükselme meydana gelmiştir.⁵ Fakat 1420'li yıllarda kesin olarak Osmanlı hakimiyetine giren Samsun, Karadeniz'in bir Osmanlı iç denizi olması sebebiyle ticarî olarak önemini yitirmeye başlamış ve bu nedenden

- 3 Bilge Karbi, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları Arasındaki İktisadi İlişkiler", Yıldız Teknik Üniversitesi., Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 32
- 4 Mustafa Emre Kılıçarslan, "Avusturya Lloyd Vapur Kumpanyası'nın Osmanlı İskelelerindeki Faaliyetleri", Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü., Samsun 2013, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 136- 150
- 5 Adem Eyili, *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Samsun*, Samsun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun 2023, s. 26-35(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Mehmet Öz, "XV. Yüzyıldan XVII Yüzyıla Samsun Yöresi", *Geçmişten Geleceğe Samsun* (Ed. Cevdet Yılmaz), Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2006, s. 4.

Gazi

Akademik
Bakış

375

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

Samsun ekonomisi, ticaret ve nüfus açısından gerileme dönemine girmiştir.⁶ 15. ve 16. yüzyıllarda küçük bir kasaba hüviyetinde olan Samsun, konumu itibarıyla Orta Karadeniz ve İç Anadolu'nun Karadeniz'e giriş çıkış noktasında önemli bir yere sahip olmasına rağmen şehirde büyük gemilerin yanaşabileceği iskele ve rıhtım bulunmamakta idi. Ayrıca iç bölgelerden gelen malı İstanbul ve Kırım'a ulaştıran önemli bir ihraç limanı olsa dahi Samsun iskelesini iç bölgelere bağlayan karayollarının olmayışı Samsun'un ekonomik potansiyelini yavaşlatmakta idi.⁷ Fakat buharlı gemilerin 1830'lu yıllarda Samsun'a uğraması ile şehir önemli bir gelişme sürecine girmiş olup yüksek üretim potansiyeli olan Canik sancağının ihraç kapısı haline gelmiştir. Ayrıca bölgede tütün üretimine başlanması Samsun'u bir ticaret merkezi hâline getirmiş olup bu iktisadî hareketlilik şehrin demografik yapısında değişiklik meydana getirmiştir.⁸ Özellikle 18. yüzyılda esir ve köle ticareti bakımından Samsun limanının ön plana çıktığı görülmekle birlikte⁹ Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı savunma ve saldırı savaşlarında bir tersanesi olmasa da Samsun limanını ikmal ve işe merkezi olarak kullandığı görülmektedir.¹⁰ 18. yüzyıldan itibaren Karadeniz'de şiddetlenen Osmanlı-Rus savaşlarında Samsun limanı ve şehrinin Osmanlı donanmasının askerî ihtiyaçlarını tamamen üstlenebilecek bir kapasitesi bulunmasa da gerek Sinop tersanesine kereste sağlama gerekse Anadolu'dan sevk edilen askerlerin nakliyesi konusunda Samsun şehrinin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Basınına Göre Samsun'un Askerî ve Sosyo-Ekonomik Önemi

Avusturya basınında Kırım Savaşı'nın hemen öncesinde Samsun hakkında bilgiler verilmeye başlanmışken şehrin Pontus'un güney kıyısındaki eski Amisos kalıntıları üzerinde gelişmekte olduğu belirtilmiştir.¹¹ Leibziger Zeitung gazetesinin haberlerinde ise Samsun'un ticaret ve sanayi yönünden öneminden söz edilmektedir. Haberde Pontus bölgesinde bulunan Samsun'un Avusturya sanayi ürünlerinin güvenli bir satış pazarı için uygun olduğu ifade edilmiştir. Samsun'un stoklarının girişimci İngilizlerin eline geçmeden Avusturya'nın ha-

Görüş

Akademik
Bakış
376
Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

- 6 Önder Duman, *Rumeli'den Samsun'a Göç (1923-1970)*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2010, s. 1.
- 7 Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 56-58; İlhan Ekinci, "19. Yy'ın İkinci Yarısında Samsun'da Deniz Ulaşımı", *Geçmişten Geleceğe Samsun C. 1*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2007, s. 113-121.
- 8 Önder Duman, *age. s. 2*; Özgür Yılmaz, "Fransız Arşiv Belgelerine Göre 20. Yüzyılın Başlarında Samsun Limanı", *Belleten*, LXXIX/ 286, Aralık 2015, s. 1040-1046.
- 9 Ayşegül Sarı, "19. Yüzyılda Sinop Limanı ve Sinop Tersanesi", Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Sinop 2020, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 40.
- 10 Faruk Söylemez-Duygu Kol, "XVIII. Yüzyılda Önemli Bir Askerî Deniz Üssü (Sinop Limanı)", *Karadeniz Araştırmaları*, XX/78, 2023, s. 439.
- 11 "Literaturgeschichte", *Allgemeine Repertorium der Neuesten in und Ausländische Litaratur*, Tarih Yok, s. 305.

rekete geçmesi gerektiği vurgulanırken Türkiye'nin coğrafi konumunun sunduğu avantajlara rağmen Samsun'un potansiyelinin değerlendirilemediği ön plana çıkartılmıştır. Samsun'a ithal edilen ürünlerin çoğunlukla İngiliz ürünleri olmasına rağmen Samsun'un iç kısımlarında İngiliz tüccarların bulunmadığı ifade edilmektedir. Bu potansiyeli kullanmayı gözüne kestirdiği anlaşılan Avusturya'nın, sanayisinin çeşitli ürünlerini buharlı ve yelkenli gemilerle Tuna ya da Trieste üzerinden Samsun'a göndermesi durumunda kendileri açısından avantaj elde edebileceği üzerinde durulmuştur.¹² Şehrin Avusturya sanayisi ve ticareti için oldukça önemli olan Pontus limanlarında bulunduğu ifade edilirken bölgenin iç Asya ile ticarete öneminin her geçen gün arttığının altı çizilmiştir.¹³ Kırım harbi öncesinde Samsun'a dair ön plana çıkan en önemli haberlerden birisi de şehirden İç Anadolu'ya doğru bir demiryolu projesi hususu olmuştur. Osmanlı Devleti'nin dış güçlerle dostane ilişkiler geliştirdiği bir dönemde tüm dikkatini mali ilerlemesine çevirdiği ve demiryolu projesinin bunun bir parçası olduğu dile getirilmiştir.¹⁴ Demiryolu programı Avusturya basını tarafından yakından takip edilmekle birlikte Samsun'dan Erzurum'a kadar bir demiryolu hattı yapılması gerektiği özellikle vurgulanmıştır.¹⁵ Samsun'un Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için ekonomik bir potansiyel barındırmasında Tuna nehri üzerinden Karadeniz'e açılan Avusturya ticaret gemilerinin Samsun limanı üzerinden İç Anadolu'ya açılmasının imkanını barındırmasından kaynaklanmaktadır. İlerleyen süreçte Samsun-Sivas demiryolu imtiyazlarını da ele geçirmeyi planladığı düşünüldüğünde Samsun'un Avusturya-Macaristan açısından neden önemli bir cazibe merkezi haline geldiği daha iyi anlaşılmaktadır.¹⁶

Kırım Savaşı, 24 Kasım 1853 tarihinde Rus donanmasının Sinop'ta bulunan Osmanlı donanmasına saldırıp Osmanlı donanmasını ağır bir yenilgiye uğratması ile başlamıştır.¹⁷ Bu arada Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında 14 Haziran 1854 tarihinde bir antlaşma imzalanmış ve her iki devlet de Rusya'ya karşı ortak hareket etme kararı almışlardır.¹⁸ Öte yandan Kırım harbinin başlaması üzerine Karadeniz bir çatışma alanı hâline gelmiş ve Samsun'un stratejik önemi de artmıştır. Die Neue Zeitung gazetesinin 26 Ocak 1854 tarihli haberinde İngiliz ve Fransız donanmalarının harekete geçtiği ve amaçlarının Karadeniz'de; Samsun-Batum hattında bulunan Rus donanmasını bölgeden

12 "Handel und Industrie", *Leibziger Zeitung*, 6 Şubat 1850, s. 8.

13 "Handel und Gewerbe", *Illustrierte Zeitung*, 16 Ocak 1850, s. 107.

14 "Türkei", *Wiener Zeitung*, 18 Nisan 1853, s. 6.

15 "Telegraphische...", *Ost Deutsche Post*, 30 Nisan 1853, s. 1.

16 Bilge Karbi, *a.g.t.*, s. 125.

17 Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekâtı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1977, s. 43.

18 Togay Seçkin Birbudak, "1853-1856 Kırım Harbinde Osmanlı-Avusturya İlişkileri", *Belleten*, 82/293, Nisan 2018, s. 248-257.

uzaklaştırmak olduğu bilgileri verilmiştir.¹⁹ Samsun limanının oldukça yoğun olduğu, 18 geminin sürekli olarak Samsun'dan tahıl taşıdığı ve bu tahılın da Varna'ya sevk edildiği belirtilmiştir. Ayrıca Odessa'nın ticarete kapalı kalması durumunda Samsun'un tahıl ticaretindeki öneminin daha fazla artacağı ifade edilmiştir.²⁰ Avusturya basını Varna'nın haricinde Kırım'a da tahıl yüklü gemilerin Samsun'dan hareket ettiği bilgilerini verirken Kırım Savaşı'nda müttefik ordularının desteği noktasında Samsun'un önemine vurgu yapılmıştır²¹. Fakat Kırım Savaşı'nda işenin karşılanmasında yaşanan sorunlardan ötürü Samsun'da şiddetli dalgalardan korunaklı bir limanın yapılması gerektiği de ayrıca gündeme gelmiştir.²² Kırım Savaşı esnasında Avusturya basınının Samsun'a olan ilgisinin bölgenin Samsun'un Osmanlı Devleti ve müttefikleri açısından işe sağlama hususunda öneminden de kaynaklandığı söylenebilir. Savaşın merkezi Karadeniz olmasına rağmen Samsun'da sıcak çatışmanın olmaması,²³ Avusturya basınının askerî yönden Samsun özelinde malumat vermesinin önüne geçmiştir. Kırım Savaşı'nın detayları çalışmamızın kapsamı dışında olmakla birlikte İngiltere ve Fransa'nın da savaşa dahil olması ile Rusya yenilgiye uğratılmış ve Paris Barış Antlaşması ile savaş sona ermiştir.²⁴

Kırım Savaşı'ndan sonra Samsun'u ön plana çıkartan en önemli gelişme göçmenler meselesi olmuştur. Savaş sonrasında Samsun'a gelen göçmenler Canik sancağı dahilinde kasaba ve köylerde, göçmen kamplarında ve kısa süreli çadırlarda ikamet etmişlerdir.²⁵ Rusya ilhak ettiği bölgelerdeki Müslüman halkı göçe zorlamış ve Samsun da bu dönemde göçmenler için bir iskele mıntıkası ve ihraç iskelesi olma özelliğine sahip olmuştur.²⁶ Avusturya basını incelendiğinde Kırım Harbi sonrasında Rusya'dan gelen Çerkez göçü noktasında Samsun'un önemli bir yere sahip olduğu ve mültecilerin Samsun'a gelmeleri için beş adet gemi görevlendirildiği ifade edilmiştir.²⁷ Samsun'da 15.000 kadar Çerkez bulunduğu ve Çerkezlerin ihtiyaçları için Osmanlı Devleti'nin 2,5 milyon

Görüş

Akademik
Bakış
378
Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

- 19 "Die Russische Türkische Streitsache", *Die Neue Zeitung*, 26 Ocak 1854, s. 2.
- 20 "Türkei", *Wiener Zeitung*, 17 Ağustos 1854, s.7.
- 21 "Vom Kriegschauplatze", *Fremdenblatt*, 28 Kasım 1854, s. 3; "Französische Konsulat...", *Fremdenblatt*, 24 Ağustos 1855, s.9; "Türkei", *Leibziger Zeitung*, 18 Eylül 1855, s. 5; "In Samsun ist...", *Wiener Zeitung*, 31 Aralık 1855, s. 3.
- 22 İbrahim Serbestoğlu, "Tanzimat Döneminde Samsun Limanı Projeleri", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, VI/ 12, 2015, s. 106-113.
- 23 Ali Fuat Öreç, "Kırım Harbi Deniz Savaşları", *Savaşın Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Bildiriler, İstanbul 2007, s. 19-44.
- 24 Nicholas Papostrategakis, *Russian Imperialism and Naval Power: Military Strategy and Build-Up the Russia-Japanese War*, I.B. Touris, London 2011, s. 35.
- 25 İbrahim Serbestoğlu, "Kırım Savaşı ve Sonrasında Samsun'da Göç ve Göçmen Sorunu", *Geçmişten Geleceğe Samsun* (ed. Cevdet Yılmaz), Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2006, s. 86-89.
- 26 Önder Duman, *a.g.e.*, s. 3-4.
- 27 "Telegramme und Neueste Nachrichten", *Tagespost Graz*, 23 Nisan 1864, s.7.

kuruş harcadığı belirtilmiştir. Ayrıca Rus egemenliği altında Güney Abazya'da 200.000 kişinin bulunduğu ve Rusya'nın bunları da Türkiye'ye göndermek istediği belirtilmiştir.²⁸ Hemen her gün Samsun'a göçmenleri taşıyan gemilerin geldiği ifade edilirken Çerkezlerin Osmanlı'nın tüm şehirlerine dağıtıldığı, Osmanlı'nın buradaki amacının ise Çerkezleri Türk köy ve kasabalara dağıtarak onların Türkleşmesini sağlamak olduğu vurgulanmıştır.²⁹ Samsun'daki Çerkez göçmenlerin sefaletini engellemek adına Türk hükümetinin elinden geleni yaparak Samsun'a yiyecek, giyecek ve çadır gönderdiği fakat buna rağmen 2000 civarında Çerkez'in de tıfısten öldüğü ifade edilmiştir.³⁰ Diğer taraftan Tuna nehrini geçmeye çalışan Çerkezlerin Samsun'daki kamplara götürülmek üzere Türk vapurlarına bindirildiği fakat buna rağmen Samsun'daki göçmenlerin durumunun hiç iyi olmadığını altı çizilmiştir. Uzun kervanlar halinde sarp dağlardan Karadeniz limanlarına inen Çerkezlerin kötü inşa edilmiş Abaza gemileri ile Samsun'a geçtikleri ön plana çıkartılmıştır.³¹ Bu gelen göçmenler sayesinde 1870'li yıllarda Canik sancağı ve özellikle Samsun oldukça kozmopolit bir yapı arz etse de³² Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basını da bu hususta bir bilgiye tesadüf edilmemiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu münasebetlerinin gelişmesine paralel olarak Samsun'daki Avusturya tebaasını korumak ve tüccarlarının şehirdeki işlemlerine nezaret etmek amacıyla 22 Temmuz 1867 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Samsun'a bir konsolos atamıştır.³³ Samsun'daki Avusturya konsolosunun faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar devam etmiştir.³⁴ Kırım Savaşı'nın sona ermesi üzerine Avusturya basını tarafından Samsun-Sivas demiryolu hattı üzerine de değerlendirmeler yapılırken Galiciya'dan Hindistan'a kadar uzanan hat üzerindeki en önemli kavşağın Samsun olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Türk hükümetinin Samsun-Sivas demiryolu için İngiliz şirketi ile görüştüğü bilgisi de verilmiştir.³⁵ Samsun'un elverişsiz bir limana sahip olduğu vurgulanmakla birlikte buhar gücü kullanımı nedeniyle

28 "Levantenische Post...", *Fremden Blatt*, 20 Mayıs 1864, s. 7; "Türkei", *Feldkircher Zeitung*, 4 Temmuz 1864, s. 3.

29 "Türkei", *Böznher Zeitung*, 20 Haziran 1864, s.2.

30 "In Samsun Ankamen...", *Insbrucker Nachrichten*, 11 Haziran 1864, s.2; "Opfer der Russischen Politik", *Die Presse*, 7 Eylül 1864, s.12.

31 "Der Kaukasus im Balkan", *Die Presse*, 27 Ocak 1865, s.1; "Verschiedene Mitteilungen", *Wiener Zeitung*, 12 Şubat 1865, s. 26; "Die Tscherkessen Migration", *Pester Lloyd*, 14 Şubat 1865, s. 2.

32 Rıza Karagöz, "II. Meşrutiyet Döneminde Canik Sancağında İdari Yapılanma", *Geçmişten Geleceğe Samsun* (ed. Cevdet Yılmaz), Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2006, s. 67-71.

33 Gürkan Yazıcı, *42/1769 No lu Samsun Şerhiye Sicilinin Transkripti ve Tahlihi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2006, S. 21-22 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Evrim Düzenli, "Samsun'da Modern Kentin Kuruluşu (1869-1919): Duha Çarşısı, Reji İdaresi ve Tütün İskeleyi Üzerinden Bir Değerlendirme", *Mimarlık*, S. 424, Mart-Nisan 2022, s. 44.

34 Baki Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi: Samsun*, Cem Offset, Samsun 2003, s. 317.

35 "Türkei", *Vereinigter Laibacher Zeitung*, 28 Ağustos 1857, s.3; "Türkischen Eisenbahnen", *Die Gartenlaube: Illustriertes Familienblatt*, 1859, s. 14.

şehrin yıldan yıla Anadolu ürünlerini istifleme yeri olarak kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Samsun'un tarihini karakterize eden parlak yükseliş ve çöküşlerin olmadığı belirtilmiş ve Türkiye'nin koşullarının zamanla daha elverişli hâle gelmesi ile Samsun'un öneminin daha da artacağına vurgu yapılmıştır.³⁶ Pester Lloyd gazetesinin 26 Mayıs 1877 tarihli haberinde Samsun hakkında geniş bilgiler verilmektedir. Diyarbakır, Ankara, Sivas, Tokat ve İskenderun'a kadar uzanan ticaret trafiğinin büyük ölçüde Samsun'dan gerçekleştiği ifade edilmiştir. İç kısımlara ithal edilmek üzere ağırlıklı olarak Avrupa mallarının bulunduğu, şehrin savunulması bakımından liman bataryalarının zayıf olduğu ve şehirde sadece bir tabur asker bulunduğu üzerinde durulmuştur.³⁷ 19. yüzyıl Osmanlı tarihi açısından büyük bir yıkımla sonuçlanan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında Kırım Harbi'ndeki gibi bir koalisyon oluşmamış ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan Osmanlı Devleti'ne herhangi bir destek gelmemiştir. Bu durum da savaş esnasında Avusturya basınının Samsun ve bölgeye ilgisiz kalmasına sebebiyet vermiştir. 1877-1878 Rus savaşı Kafkas ve Balkan cepheleleri şeklinde iki ana cephede cereyan etmiş ve Osmanlı ordularını yenilgiye uğratan Rus orduları 6 Şubat 1878 tarihinde İstanbul Yeşilköy'e kadar ulaşmışlardır. Kafkas cephesinde de Kars ve Erzurum kaybedilmiştir.³⁸ Savaş esnasında Samsun limanının da Osmanlı donanması tarafından önemli bir garnizon olarak kullanıldığına dair bir bilgi de bulunmamaktadır.³⁹ Savaşın detayları çalışmamızın kapsamı dışında olmakla birlikte savaş Berlin Antlaşması ile neticelenmiştir.

1877-1878 savaşından sonra Güney Kafkasya bölgesindeki Müslüman ve Türk toplulukları kitleler halinde Anadolu'ya göç ederken Ekim 1878'e kadar Varna üzerinden Samsun iskelesine çıkartılan muhacirlerin sayısının 35.000'i bulunduğu görülmektedir.⁴⁰ Avusturya basınında 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ve daha sonraki gelişmeler hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1890 tarihli bir haberde ise Samsun hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Haberde, yakınlarında Antik Amisos'un seyrek kalıntılarının bulunduğu Samsun'un limanının zayıf olduğu ancak şehrin önemli ölçüde büyüdüğü, 1869 yılından beri beş kat artarak nüfusunun 3000'den 16.000'e çıktığı bilgileri verilmiştir. Ayrıca Samsun'un sadece ticaret açısından değil tütün üretimi açısından da önemli olduğu, Samsun'a çok miktarda tütün fabrikasının olduğu ön plana çıkartılmıştır.⁴¹ Avusturya basını Anadolu'daki tahılın Samsun üzerinden nakli konusuna önem vermekte olup kaynaklarda 19. yüzyılın sonlarının

36 "Türkisches Reich", *Wiener Zeitung*, 4 Eylül 1863, s.3.

37 "Von den Kriegschauplätzen", *Pester Lloyd*, 26 Mayıs 1877, s.9.

38 Mesut Uyar, "Bir Yenilginin Askerî Hikayesi: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının Osmanlı Cephesi", *Harp Tarihi Dergisi*, S. 4, Aralık 2021, s. 22-32.

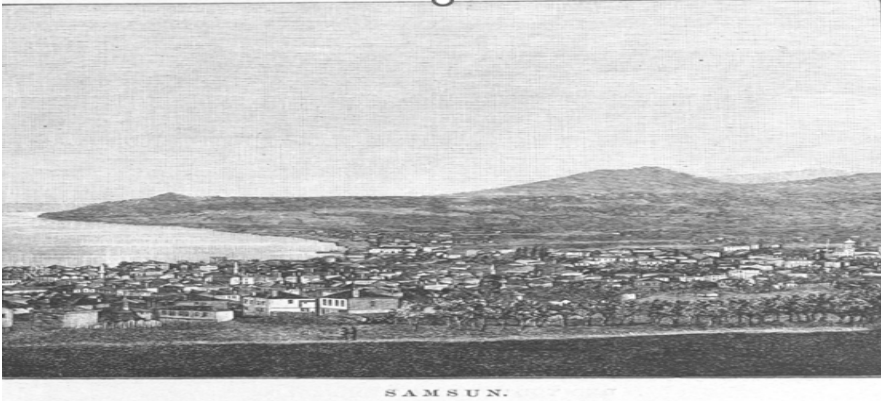
39 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Deniz Harekâtı*, Genelkurmay Basımevi, 3. Cilt, Ankara 1980, s. 28-35.

40 Önder Duman, *a.g.e.*, s. 5.

41 "Zustände an der Kleinasiatichen Nordküste", *Monatschrift für den Orient*, 1890, s.32.

Göz

da Samsun'dan Avusturya'ya tahıl ihracının yapıldığı görülmektedir.⁴² Osmanlı Devleti'nin demiryolu projesi Avusturya basınında tekraren vurgulanmıştır. İskenderun körfezinden Samsun'a kadar uzanan bir demiryolu hattı planlandı, böylece Karadeniz ve Akdeniz'in birbirlerine bağlanacağı aktarılmıştır.⁴³ Samsun'un elverişsiz bir yola sahip olmasına rağmen zengin hinterlandı ve sermaye gücü ile Trabzon'u geride bıraktığı, modern iç ulaşım yolları ile desteklenen Samsun'un ileride Karadeniz'deki en büyük ticaret merkezi olacağı fakat bunun da ancak Avrupa sermayesi ile hayata geçirilebileceği noktalarına dikkat çekilmiştir.⁴⁴

Çizim: Dönemin Avusturya Basınına Ait Bir Samsun Çizimi⁴⁵

Avusturya basınında 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'na giden süreçte Rusya'nın Karadeniz filosunun Odessa'da toplandığı ve Yunanistan'ı desteklemek adına harekete geçmek üzere olduğu üzerinde durulmuştur. Öte yandan Baltık Denizi'nden Karadeniz'e kadar uzanan hatta bir Rus kanal hattının başlayacağına haber yapılmıştır. Kanalın 1600 km uzunluğunda olacağı ve Riga'dan başlayıp Karadeniz'de Herson'a kadar uzanacağı ifade edilmektedir. Böylece Karadeniz'deki ticaretin artacağı ve bundan Samsun'un olumlu etkileneceği ön plana çıkartılmıştır.⁴⁶ Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasındaki münasebetlerin 19. yüzyıl itibarıyla iyi bir şekilde devam ettiği gözlemlenmektedir. Ancak Avusturya'nın 28 Temmuz 1908 tarihinde 80.000 kişilik asker ile Bosna-Hersek'i işgal etmesi iki devlet arasındaki ilişkilerin gerilme-

Gazi

Akademik
Bakış
381
Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

42 M. Emin Yolalıcı, *XIX. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 90.

43 "Konstantinopel", *Neues Wiener Tagblatt*, 3 Haziran 1891, s. 6.

44 "Trapezund und Samsun", *Dlinger's Reise Zeitung*, 20 Ekim 1893, s. 6.

45 "Trapezund und Samsun", *Dilinger's Reisezeitung*, 20 Ekim 1893, s. 5.

46 "Aus Odessa...", *Welt Blatt*, 11 Şubat 1897, s. 1; "Eine Russischer Risenkanal", *Welt Blatt*, 2 Mart 1897, s. 12.

sine neden olmuştur.⁴⁷ İşgal üzerine Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan'ı boykot etmiş ve bu durum Osmanlı Devleti'nin Avusturya-Macaristan'ın harici ticaretteki payının %10'a kadar düşmesine sebep olmuştur.⁴⁸ Bu işgal hareketinin haricinde Avusturya'nın Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Osmanlı Devleti'ne destek vermemesi de Bab-ı Ali üzerinde olumsuz bir tesir bırakmıştır.⁴⁹ Ancak bu husus Samsun özelinde Avusturya basınına çok fazla yansımazken Samsun'daki veba vakalarına dikkat çekilmiş ve 1900 yılının ekim ayında Samsun'da veba görüldüğü ve bu yüzden Samsun'un karantinaya alınarak limandan çıkışlara müsaade edilmediği bilgisi verilmiştir.⁵⁰ Avusturya basınında Rusya'nın Karadeniz'deki faaliyetleri hakkında da bilgiler vermiştir. Rusya'nın Karadeniz filosunun Ekim 1905 ve Haziran 1908 tarihlerinde Samsun'u ziyaret ettiğine dikkat çekilmiştir. 29 Ekim 1905 tarihinde Amiral Brilow komutasındaki Rus filosunun Samsun'u ziyareti belirtilirken 20 Haziran 1908 tarihinde de Rusların dört zırhlı savaş gemisi ve dokuz torpidobottan oluşan filo ile Samsun'a ulaştığı bilgisine yer verilmiştir.⁵¹ Meşrutiyetin ilan edilmesi neticesinde Karadeniz bölgesindeki kargaşa ortamı da Avusturya basınına yansımıştır. Samsun'un da içerisinde olduğu Hristiyan mahallelerinde tedirginlik meydana geldiği üzerinde özellikle durulmuştur. Avusturyalılar yabancı konsoloslardan gelen bölgedeki katliam haberlerinin doğru olmadığı bilgilerini vermişlerdir.⁵² Balkanlardaki kargaşa ortamında Arnavutluk ve Teselya bölgesindeki Osmanlı askerlerini desteklemek adına Samsun'dan deniz yoluyla bölgeye kuvvet kaydırıldığı Avusturyalılar tarafından haber yapılırken Kosova ve Selanik'teki redif taburlarının da Trabzon ve Samsun'daki redif taburları ile desteklendiği ifade edilmiştir.⁵³ Ticari ilişkiler bakımından Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında canlı bir ilişki olduğu söylenebilse de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı Devleti'ne yönelik dış politikası Almanya kadar etkili olmamıştır. Pallavici'nin dışında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun İstanbul'da çok fazla bir temsilcisi de -donanma ataşesi gibi- görev almamıştır. 1908 boykotu ile de Avusturya büyük oran-

Görüş

Akademik
Bakış
382
Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

- 47 Esra Yoğurtçu, *Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan Tarafından İşgalinin Osmanlı Basınına Yansıması*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2021, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 53-151.
- 48 Filiz Çolak, "Osmanlı Devleti'nin Dış Ticaretinde Avusturya-Macaristan'ın Yeri ve Önemi (1908-1918)", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, VII/ 3, 2020, s. 1616-1617.
- 49 Joseph Pamiankowski, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü* (çev. Kemal Turan), Kayihan Yayınları, İstanbul 2003, s. 56.
- 50 "Die Pest in Samsun", *Neues Wiener Journal*, 3 Ekim 1900, s. 10; "Die Pest", *Neues Wiener Tagblatt*, 6 Ekim 1900, s. 13; "Constantinopel", *Wiener Zeitung*, 16 Ekim 1901, s. 7.
- 51 "Meldung der St. Petersburger Telegraphen Agentur", *Wiener Zeitung*, 29 Ekim 1905, s. 11; "Eine Russische Eskadre an der Türkischen Küste", *Prager Tagblatt*, 20 Haziran 1908, s. 13.
- 52 "Die Lage in der Türkei", *Neues Wiener Tagblatt*, 27 Ekim 1908, s. 4; "Türkei", *Wiener Zeitung*, 28 Ekim 1908, s. 11.
- 53 "Truppensendungen nach Südalbanien", *Neue Freie Presse*, 13 Mayıs 1910, s. 7; "Der Aufstand der Albanesen", *Illustriertes Wiener Extrablatt*, 21 Mayıs 1910, s. 3; "Spannung zwischen Rußland und der Türkei", *Deutsches Volksblatt*, 22 Eylül 1910, s. 21.

da hâkim olduğu Osmanlı pazarını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya gelmiş ve Avusturyalı ticari gruplar da bu boykottan çok etkilenmişlerdir. Bu boykot Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yoğun diplomasi çabaları sayesinde ancak 1909 yazında kaldırılabilmiştir.⁵⁴

Bu dönemde Avusturya basınında ön plana çıkan diğer bir gelişme ise Samsun-Sivas demiryolu projesi olmuştur. Bu husustaki ilk haberler 1900 yılında çıkmaya başlamıştır. Rusya'nın Samsun-Sivas demiryolu imtiyazını almaya çalıştığı fakat bunu başaramadığı ve Osmanlı Devleti'nin Rusya sınırına yakın topraklardan demiryolu geçirme düşüncesinin ise Rusya'nın müdahalesi ile akamete uğradığı ifade edilmiştir.⁵⁵ Ayrıca ilerleyen tarihlerden Rusya'nın St. Petersburg elçisi vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne bir nota verdiği ve bu notada Karadeniz Boğazı'ndaki tahkimat ve Osmanlı donanmasının Karadeniz'deki faaliyetleri haricinde Samsun-Sivas demiryolu inşası üzerinde de rahatsızlığın belirtildiği üzerinde durulmuştur.⁵⁶ Samsun-Sivas demiryolu projesi Avusturyalılar tarafından yakından takip edilmiştir. Anadolu'nun kuzey kıyılarında yeni, büyük ve pahalı limanların inşasının zorunlu hâle geldiği vurgulanmıştır. Yakın gelecekte Samsun'un Batı Avrupa'dan gelecek malların Kuzey İran'a ana geçiş noktası hâline geleceği ve bu durumda da Hazar Denizi ve Volga Nehri üzerinden önceki ticaret rotasının tamamen devre dışı kalacağı değerlendirilmiştir.⁵⁷ Adı geçen demiryolu hattının inşası için Fransız Chester firması ile anlaşılmış ve bu firma 1909 yılında Osmanlı Devleti ile ön görüşme hazırlamıştır. Avusturya'ya ait Fremden Blatt gazetesi ise Türkiye ve Fransa ile imzalanan antlaşma ile Samsun-Sivas-Harpüt-Adana demiryolunun altı yıl içerisinde inşa edileceği ve hatta bu hattın Yafa ile Hayfa'ya kadar da uzayabileceği ifade edilmiştir.⁵⁸ Her ne kadar 1913 yılının ilk yarısında Samsun-Sivas demiryolunun keşfinin icrasına başlanıp bir yıl sonra da Samsun-Havza alanının keşfi tamamlanmışsa da Chester programı gerek Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın ölümü gerekse Birinci Dünya Savaşı'nda Fransa ile mücadele nedeniyle hayata geçirilememiştir.⁵⁹

Birinci Dünya Savaşı'na giden süreç ve savaşın evreleri çalışmamızın kapsamı dışında olmakla birlikte savaşta Karadeniz'in önemli cephelerden birisi olması Samsun özelinde bölgeye odaklanmamıza sebebiyet vermiştir. Öncelikle Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı Devleti ile bu süreçte yakından ilgilendiği ve savaş esnasında da başta Çanakkale Muharebeleri olmak üzere pek çok nokta-

54 Bilge Karbi, *a.g.t.*, s. 38-21; F.R. Bridge, *a.g.m.*, s. 61-67.

55 "Konstantinopel", *Neue Freie Presse*, 1 Mart 1900, s. 29; "Ausland", *Wiener Zeitung*, 1 Mart 1900, s.5

56 "Spannung zwischen Rußland und der Türkei", *Deutsches Volksblatt*, 22 Eylül 1910, s. 21.

57 "Der Ausbau Neuer Eisenbahnlinien in Klein Asien", *Russischen Rundschau*, 9 Eylül 1910, s. 1.

58 Bige Sükan Yavuz, "Fransız Arşiv Belgeleri Işığında Chester Demiryolu Projesi", *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 24, Kasım 1999, s. 530-538; "Frankreich und die Türkei", *Fremden Blatt*, 11 Nisan 1914, s. 31; "Volkwirtschaft", *Ost Deutsche Rundschau*, 15 Nisan 1914, s.9.

59 Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *BEO*, D: 3852, G: 288880, lef: 1.

Gazi

Akademik
Bakış

383

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

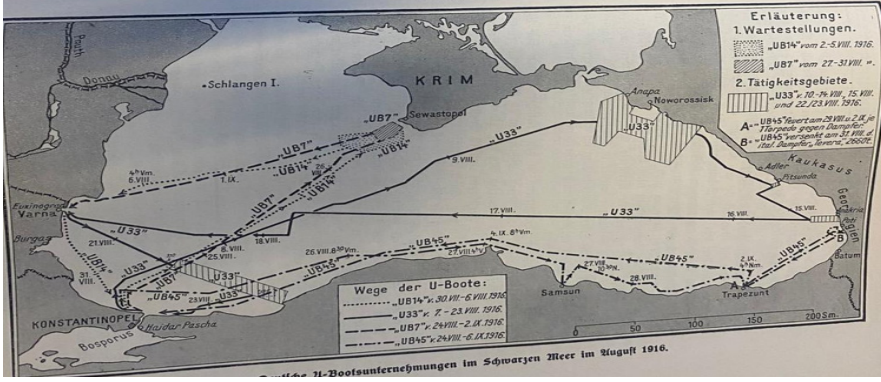
da Osmanlı Devleti'ne asker ve silah gönderdiği görülmektedir. Fakat yaptığımız araştırmalarda Avusturya'nın Samsun limanı üzerinden Kafkas cephesinde Türklere yardım gönderdiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.⁶⁰ Buna mukabil Rusların 4 Haziran 1916 tarihinde gerçekleştirdikleri taarruz Avusturya-Macaristan cephesinin çökmesine neden olunca Osmanlı Devleti müttefikine 15. Kolordu çatısı altında Galiçya'da savaşmak üzere asker göndermiştir.⁶¹ Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile Kafkas cephesi Osmanlı Devleti açısından oldukça önemli bir konum teşkil etmiştir. Harp raporlarında İstanbul'dan Ankara'ya kadar kara yoluyla oradan da Samsun üzerinden deniz yoluyla Trabzon'a sevkiyat yapıldığı görülmektedir. Samsun limanının savunulması için ise 8,7 cm'lik toplardan söz edilirken daha ağır silahların yerleştirilmesinin Rus donanmasının dikkatinden kaçmayacağı bildirilmiştir.⁶² Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basınından Prager Tagblatt gazetesinin 2 Kasım 1914 tarihli haberinde Samsun'da Kafkas cephesine gönderilmek üzere 20.000 askerin hazırlandığı ifade edilmiştir.⁶³ Ayrıca Samsun -ve Sinop- limanından temin edilen askerî casusların denizaltılar ile Kafkasya ve Kırım'a sevk edildikleri ve bu casusların bölgede istihbarat toplama ve sabotaj faaliyetleri icra ettikleri de bilinmektedir.⁶⁴ Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Samsun'un Osmanlı donanması açısından önemli bir ikmal limanı olmadığı görülmekle birlikte belgeler incelendiğinde limanda sadece 150 ton kömürün bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır.⁶⁵ Samsun 1915 yılında Rus donanması tarafından da hedef hâline gelse de yapılan bombardımanlarda büyük savaş gemileri yerine torpidobotların kullanıldığı görülmektedir. Petersburger Telegraphenagentur gazetesinin 15 Haziran 1915 tarihli bir haberinde Rus donanmasına ait torpidobotların 10-11 Haziran 1915 tarihinde Karadeniz'de faaliyet yürüttüğü ve Samsun limanını bombalayarak limandaki nakliye gemilerini batırdıkları bilgileri verilmektedir.⁶⁶ Alman donanma arşivinden elde ettiğimiz bilgilere göre UB-45 isimli denizaltının 24 Ağustos-6 Eylül 1916 tarihleri arasında İstanbul'dan Batum'a icra ettiği seferi esnasında

Görüş

Akademik
Bakış
384
Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

- 60 Şaban Ortak, "I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı-Habsburg Hanedanları Arasındaki İlişkiler", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 56, 2016, s. 1314; Bilge Karbi, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı İmparatorluğu'na İktisadî-Askerî Nüfuzu (1914-1918)", *Cumhuriyet Tarihî Araştırmaları Dergisi*, XII/ 25, Bahar 2017, s. 133-134.
- 61 Joseph Pamiankowski, *a.g.e.*, s. 221; Ahmet Buğra Çetin, *Brosilov Taarruzu ve Bu Taarruzun Durdurulması Hususunda 15. Kolordu'nun Gayretleri*, Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2020, s. 53, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Mücahit Özçelil, "Avusturya-Macaristan İmparatoru'nun 1918 İstanbul Ziyaretinin Türk Basınına Yansımaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 27, 2012, s. 53; Bilge Karabi, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesine Gönderilme Kararı Etrafındaki Tartışmalar", *Çanakale Araştırmaları Türk Yılığ*, XIV/ 20, Bahar 2016, s. 197.
- 62 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/94*, S.8-9, 29 Aralık 1917.
- 63 "Der Aufstand die Türkischen Heere", *Prager Tagblatt*, 2 Kasım 1914, s. 9.
- 64 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/301*, S. 205, 19 Şubat 1918.
- 65 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/281*, S. 217, 4 Aralık 1914.
- 66 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/321*, S. 5, 20 Haziran 1915.

Samsun limanına uğradığı görülmektedir.⁶⁷ Bu denizaltının Kafkasya'daki Rus garnizonlarına sabotaj düzenlemek adına görevlendirilen Çerkez unsurlardan oluşan küçük bir birlik olabileceği tahmin edilmektedir. Ruslar ise Trabzon üzerinden Kafkas cephesine yardımı kesmek amacıyla Samsun limanını bombalarken Üçüncü Ordu'nun kontrol ettiği alanın çok fazla olduğu ve Ruslarla sıcak çatışma nedeni ile işe giderlerinin arttığı görülmektedir.⁶⁸ Fakat Kafkas cephesindeki dengelerin Rusların lehine dönmesi uzun sürmemiş, başta Trabzon olmak üzere işgal bölgelerinden çok sayıda göçmen Samsun'a gelmek zorunda kalmıştır.⁶⁹ Samsun özelinde Avusturya-Macaristan basını için en dikkat çeken noktanın Samsun limanına Rus donanmasının saldırıları olduğu anlaşılmaktadır. Bu saldırıların Rus donanmasının Karadeniz'de üstünlüğü ele geçirmeye başladığı 1915 yılının ikinci yarısından sonra yoğunlaştığı görülmektedir.

Harita: Alman UB-45 Denizaltısının İstanbul-Samsun-Trabzon-Batum Seyr-ü Sefer Haritası⁷⁰

Troler Anzeiger gazetesinin 29 Temmuz 1915 tarihli haberinde Rus torpidobotlarının Samsun ve Karadeniz kıyılarını bombaladığı ve 150'den fazla Türk yelkenlisini batırdığı bilgisi verilmiştir.⁷¹ Samsun'daki Alman konsolosluğunun 5 Kasım 1916 tarihli raporunda üç torpidobotun koruması altında bir Rus nakliye gemisinin Samsun'un doğusundaki Terme'ye 100 asker çıkardığı ifade edilse de bu bilgi Avusturya basınına yansımamıştır.⁷² 6 Ekim 1916 yılının son-

67 Internationales Maritime Museum Archiv, *Der Krieg zur See 1914-1918: Die Mittelmeer Division: Herausgegeben vom Marine Archiv*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, s. 271.

68 Osman Köse, "Rusların Samsun'u Bombalamaları (1915)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XII/ 1, 1999, s. 148; Osman Köse, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Canik'in İşe Durumu (1914-1918)", *Belleten*, LXIII/ 238, 1999, s. 780-786.

69 Süleyman Tekir, "Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Rus İşgal Bölgelerinden Yapılan Göçler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVII/ 32, 2016, s. 55.

70 Internationales Maritime Museum Archiv, *Der Krieg zur See 1914-1918: Die Mittelmeer Division: Herausgegeben vom Marine Archiv*, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, s. 271.

71 "Russischer Generalstabsbericht", *Troler Anzeiger*, 29 Temmuz 1915, s. 7.

72 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/5*, S. 160, 5 Kasım 1916.

gazi

Akademik Bakış

385

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

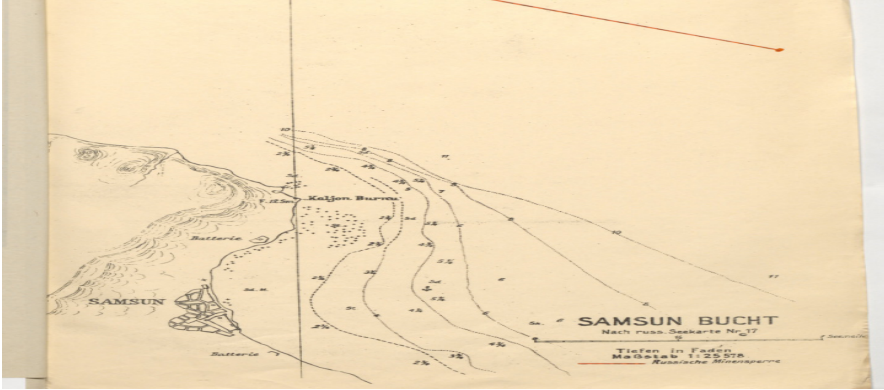
ları itibariyle çıkan bir haberde Rus donanmasının Samsun ve Sinop'a yaptığı saldırı neticesinde 58 Türk yelkenlisini batırdığı belirtilirken 2 Mayıs 1917 tarihli diğer bir haberde ise Rus donanmasına ait bir torpidobotun Bafra'da bir jandarma karakolunu bombaladığı ve tahıl yüklü bir yelkenliyi de ele geçirdiği ifade edilmektedir.⁷³Avusturya basınında Rus donanmasının Samsun'a gerçekleştirdiği en ciddi saldırının Mayıs 1917'de olduğu vurgulanmaktadır. Rus savaş gemileri tarafından Samsun'a bir müfreze çıkartıldığı ve bu müfrezenin telefon-telgraf sistemi ile donatılmış bir jandarma karakoluna saldırı düzenlediği bilgileri verilmiştir.⁷⁴ Rusların Samsun'a yönelik saldırılarındaki diğer bir neden ise savaş esnasında Samsun'dan başkent İstanbul'a başta tütün olmak üzere işe malzemelerinin sevk edilmesi olmuştur. Dönemim Rus basını incelendiğinde bunu doğrulayacak bilgiler mevcut olmakla birlikte her ne kadar Mart 1917'de Rusya'da devrim olup Çar II. Nikola tahttan indirilmiş olsa da Rus donanmasının başta Samsun olmak üzere Karadeniz limanlarına uyguladıkları ablukanın devam etmiştir.⁷⁵ Fakat Brest-Litovsk Antlaşması'nın ardından Rus donanmasının Samsun'a yönelik bir girişiminin olmadığı ve Samsun'a uyguladıkları ablukayı da kaldırdıkları görülmektedir.⁷⁶ Sivastopol limanının Almanlar tarafından ele geçirilmesi ve Rus donanmasının silahsızlandırılması ile Samsun limanının ağır sınıf toplarla teçhiz edilmesine gerek kalmamıştır. Böylece bu silahlar Osmanlı Devleti tarafından başka noktalara kaydırılmıştır.⁷⁷ Karadeniz'de nakliyenin serbest olması üzerine Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından Samsun'dan III. Ordu'ya yapılacak sevkியatın da deniz üzerinden yapılmasına karar verilmiştir.⁷⁸ Samsun'daki Alman konsoloslu Samsun'dan Batum'a yapılacak sevkiyatta SMS Loreley vapurunun kullanıldığı bilgilerini vermiştir.⁷⁹ İlerleyen tarihlerde Rodosto vapuru ile de Samsun'dan Trabzon'a askerî ekipman sevk edildiği görülmüştür.⁸⁰

Birinci Dünya Savaşı'nda Samsun'a yönelik herhangi bir çıkarma girişimi söz konusu olmasa da Rus donanması Samsun limanını mayınlamayı ihmal etmemiştir. Ele geçirilen Rus krokilerinde Rus mayın hatları görülmekle birlikte bu mayın hatlarının amacının Samsun'un önemli bir deniz limanı olmasının

- 73 "Rusland", *Wiener Zeitung*, 12 Ekim 1916, s. 12; "Russische Berichte", *Wiener Zeitung*, 2 Mayıs 1917, s. 16.
- 74 "Bericht des Russischen Generalstabes", *Arbeiter Zeitung*, 31 Mayıs 1917, s. 1.
- 75 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/330*, S. 57, 22 Ekim 1916 (Rusya'ya Ait Nowoje Wremja İsimli Gazetenin 11 Ekim 1916 Tarihli Tercümesidir.); Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/330*, S.46, 13 Ocak 1917 (Rusya'ya Ait Nowoje Wremja İsimli Gazetenin Tercümesidir.); Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/715*, Sayfa No: 167, Tarih Yok. (Rusya'ya Ait Nowoje Wremja İsimli Gazetenin 20 Mayıs 1917 Tarihli "Karadeniz Filosu", Başlıklı Makalenin Tercümesidir.).
- 76 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/407*, S. 158, 19-24 Mart 1918 (Karadeniz'de Keşif Gözetleme Yapan UC-23 Denizaltısının Faaliyetlerine Dair Çok Gizli Belge).
- 77 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/388*, S. 7, 17 Nisan 1918 (Osmanlı Donanması Birinci Komutanı Amiral Paschwitz'in Raporu).
- 78 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/398A*, S. 108, 19 Mart 1918.
- 79 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/398A*, S. 489, 26 Mayıs 1918.
- 80 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/399*, S. 53, 7 Haziran 1918.

önüne geçmek olduğu anlaşılmaktadır.⁸¹ Fakat genel itibarıyla Rus donanmasının kapasitesinin sınırlı olması, 1915 yılının ortalarına kadar Osmanlı donanmasının Karadeniz'de üstün olması ve Rusların önceliklerini başka noktalara vermeleri (Zonguldak limanı vs.) gibi nedenler Samsun limanının çok yoğun bir Rus saldırısına maruz kalmasının önüne geçmiştir. Avusturya basınında Birinci Dünya Savaşı'nda Samsun'daki askerî gelişmeler hususunda sınırlı bilgiler verilmekle birlikte yaptığımız incelemeler neticesinde Samsun hakkında detaylı bir analiz de tespit edilememiştir. Bu hususta Avusturya arşivinden Samsun'daki konsolos raporlarına ulaşılarak ayrıca bir çalışma yapmanın daha doğru olacağını düşünmekteyiz.

Rusya'nın 1918'de savaş dışına itilmesi üzerine Osmanlı Devleti, içerisinde Samsun limanının da bulunduğu Karadeniz limanlarında serbest ticaret icra edebilmek adına müttefiki Almanya'dan kolaylık ve özellikle Rus ticaret filosundan el konulan gemilerden kendi payına düşeni istemiştir.⁸² Rusya'nın savaştan çekilmesi üzerine Osmanlı Devleti lehine değişen Karadeniz şartları hakkında da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basınında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Devleti açısından 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması ile sona ermiş ve müttefiklerin işgal süreci ile birlikte Millî Mücadele dönemi başlamıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından 9 Mayıs 1919 tarihinde İngiliz işgal kuvvetleri asayiş gerekçesi ile 200 kişilik bir birliği Samsun'a çıkarmıştır.⁸³ Avusturya basınında Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte Samsun hakkında çıkan tek haber 2 Nisan 1919 tarihlidir.

Belge 2: Samsun'a Dökülen Rus Mayın Krokisi⁸⁴

- 81 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/352*, S. 36, 7 Ekim 1918.
82 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/353*, S. 78, 4 Haziran 1918 (Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Bir Alman Gazeteciye Verdiği Beyanatı).
83 Mehmet Okur, "Mütareke Döneminde İngilizlerin Karadeniz Politikaları", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, XI/11, 2011, s. 35-42; Nedim İpek, *a.g.e.*, s. 91.
84 Bundesarchiv, Militärarchiv, *RM 40/352*, S. 7, 1918.

Gazi

Akademik
Bakış

387

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

Haberde Mondros Ateşkes Antlaşması uyarınca Alman ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu askerlerinin Osmanlı topraklarından ayrılması gerektiği ve Avusturya askerleri ile Musul'daki 2000'den fazla Alman askerinin Halep üzerinden ya da Samsun limanı üzerinden Osmanlı topraklarını terk ettikleri ifade edilmektedir. Haberin devamında Osmanlı topraklarındaki Avusturya askerlerinin Pontus bölgesindeki Rum isyancıların zorluklarına rağmen Samsun'a ulaşabildikleri belirtilmiştir.⁸⁵ Avusturya askerlerinin Samsun limanı ve Karadeniz ile Tuna nehri üzerinden memleketlerine döndükleri tahmin edilmektedir.

Sonuç

19. yüzyıldan itibaren Samsun şehri, Avusturya basınının yoğun ilgisini çekmiştir. Samsun'un Avrupa ve Asya ticaretini Karadeniz üzerinden canlandırma potansiyeli sıkça gündeme gelmiş ve bu şehir, Avusturya basınında sıkça haber yapılmıştır. Avusturya basınının Samsun'a olan ilgisinin her dönemde aynı yoğunlukta gerçekleştiğini ifade etmek doğru olmayacaktır. Bunun en önemli nedeninin Samsun'un askerî ve sosyo-ekonomik önemindeki dalgalanmadan değil Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dünya sahnedeki ağırlığının artması ya da azalmasından kaynaklandığı görülmüştür. Osmanlı Devleti kadar zor durumda olmasa da iç karışıklıklarla da uğraşmak zorundan kalan Avusturya'nın basın olarak Samsun özeline olan ilgisi de zaman zaman kesintiye uğramıştır. Kırım Harbi ve Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile müttefik olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı coğrafyasındaki gelişmeleri yakından takip etmekle birlikte Rusya ile savaşın cereyan ettiği Karadeniz coğrafyasındaki Samsun'a yoğun ilgi göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya sahnede ağırlığını önemli ölçüde kaybedip denizlerle de bağlantısı kesilen Avusturya'dan Karadeniz'deki en önemli limanlardan olan Samsun'un askerî ve stratejik önemine odaklanmasını beklemek hata olacaktır. Sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basınının Birinci Dünya Savaşı öncesinde Rusya'dan gelen göçler nedeniyle Samsun'a ayrı bir parantez açtığı görülmektedir. Ayrıca Samsun'a yapılması planlanan demiryolu hattı ile de yakından ilgilenen Avusturya-Macaristan basını, Samsun'dan Avusturya limanlarına gerçekleştirilen ticareti de vurgulamıştır. Her ne kadar 1908 yılında Bosna-Hersek işgali Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ilişkilerini olumsuz etkilemiş olsa da Avusturya basınında bunun çok fazla abartılmadan geçiştirildiği tespit edilmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basını için Samsun'u önemli kılan diğer bir konu da İskenderun Körfezi'nden Samsun'a kadar yapılması planlanan demiryolu hattı olduğu görülmüştür. Böylece Akdeniz ile Karadeniz'in birbirlerine bağlanacağı öngörülmüştür. Çalışmamızı Kırım Harbi ile başlatmamızda

85 "Von Musul Nach Linz: Heimkehr der Letzten Österreich Truppe", *Linzer Tagepost*, 2 Nisan 1919, s. 3.

Gözy

yaptığımız Avusturya basını arşivi taramasında Samsun özelindeki bilgilerin yoğunlukla bu yıllarda başlaması etkili olmuşken 1918'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılması çalışmamızın bu tarihte sona ermesine neden olmuştur. Çalışmamızda Alman arşiv belgeleri kullanmamızda Birinci Dünya Savaşı'nda Karadeniz'de faaliyet yürüten Osmanlı donanmasının başında Alman bir amiralin bulunması (Amiral Souchon ve daha sonra Amiral Paschwitz) etkili olmuştur. Osmanlı donanmasının başındaki Alman amiraller Samsun'un stratejik konumunu kullanarak Rus donanması ile mücadele etme yoluna gitmişlerdir. Samsun limanını kullanan Alman denizaltısının seyir defterini, donanmayı da ihtiva edecek şekilde bazı konsolos raporlarını ve 1918'deki Sivastopol'ün işgalinden sonra Almanlar tarafından ele geçirilen Samsun mayın haritasını Osmanlı ya da Avusturya kaynaklarından bulabilmemiz mümkün olmadığı için Alman arşiv belgelerinden yararlanma yoluna gittik.

Samsun'da aktif bir şekilde faaliyet yürüten bir Avusturya konsolosu bulunsa da Avusturya basınında konsolosa atfen bir habere çok fazla rastlanmadığı görülmüştür. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Samsun konsolos raporları üzerinden bir bilgiye ulaşmak kapsamlı bir araştırmayı gerekli kılıp bu hususu başka bir araştırmacıya bırakmamız daha doğru olacaktır. Çalışmamızda Samsun özelinde ve Samsun'daki Türklere yönelik Avusturya-Macaristan İmparatorluğu basınında olumsuz bir bakış açısı tespit edilmemiştir. Bu husus Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Kırım Harbi ve Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olmalarından ve özellikle Birinci Dünya Savaşı'na yakın dönemlerden itibaren her iki devletin bir rekabet coğrafyasının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Almanya'nın da her iki devlet üzerindeki etkisini de göz ardı etmemek gereklidir. Çalışmamız esnasında 1917-1918 yılları arasında Karadeniz'deki gelişmeleri daha iyi anlayabilmek açısından Tübitak 2219 projesi ile desteklenen "Amiral Paschwitz'in Türk ve Alman Donanmasındaki Askerî Kariyeri (1882-1919)" isimli çalışmamızdan da ulaştığımız belgeleri kullanmış bulunuyoruz. 1917-1918 yıllarında Osmanlı donanmasının komutanlığını yapan Amiral Paschwitz'in Samsun limanı özelindeki tasarrufları çalışmamıza derinlik kazandırmıştır. Bu hususta sağladığı destek için Tübitak'a teşekkür ediyoruz.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Bundesarchiv, Militärarchiv (Almanya Askerî Arşivi)

RM 40/281, Sayfa No: 217, 4 Aralık 1914.

RM 40/321, Sayfa No: 5, 20 Haziran 1915

RM 40/330, Sayfa No: 57, 22 Ekim 1916.

RM 40/5, Sayfa No: 160, 5 Kasım 1916.

RM 40/330, Sayfa No: 46, 13 Ocak 1917.

Gazi

Akademik
Bakış

389

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026

- RM 40/94, Sayfa No: 8-9, 29 Aralık 1917.
RM 40/301, Sayfa No: 205, 19 Şubat 1918.
RM 40/407, Sayfa No: 158, 19-24 Mart 1918.
RM 40/398A, Sayfa No: 108, 19 Mart 1918.
RM 40/388, Sayfa No: 7, 17 Nisan 1918.
RM 40/398A, Sayfa No: 489, 26 Mayıs 1918.
RM 40/353, Sayfa No: 78, 4 Haziran 1918.
RM 40/399, Sayfa No: 53, 7 Haziran 1918.
RM 40/352, Sayfa No: 36, 7 Ekim 1918.
RM 40/352, Sayfa No: 7, 1918.
RM 40/715, Sayfa No: 167, Tarih Yok.

Internationales Maritime Museum Archiv (Almanya Deniz Müzesi Arşivi)

Der Krieg zur See 1914-1918: Die Mittelmeer Division: Herausgegeben vom Marine Archiv, E.S. Mittler & Sohn, Berlin, s. 271

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Bab- Âli Evrak Odası (BEO), D: 3852, G: 288880, Lef: 1

Araştırma ve İnceleme Eserler

BİRBUDAK, Togay Seçkin, "1853-1856 Kırım Harbinde Osmanlı-Avusturya İlişkileri", *Belleten*, LXXXII/293, Nisan 2018, s. 243-264.

BRIDGE, F. R., "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu 1900-1918", *Osmanlı İmparatorluğu ve Büyük Güçler*, (ed. Marian Kent), (çev. Ahmet Fethi), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.57-89.

ÇETİN, Ahmet Buğra, "Brosilov Taarruzu ve Bu Taarruzun Durdurulması Hususunda 15. Kolordu'nun Gayretleri", Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2020, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÇOLAK, Filiz, "Osmanlı Devleti'nin Dış Ticaretinde Avusturya-Macaristan'ın Yeri ve Önemi (1908-1918)", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, VII/ 3, 2020, s. 1611-1653.

DUMAN, Önder, *Rumeli'den Samsun'a Göç (1923-1970)*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2010.

DÜZENLİ, Evrim, "Samsun'da Modern Kentin Kuruluşu (1869-1919): Duha Çarşısı, Reji İdaresi ve Tütün İskelesi Üzerinden Bir Değerlendirme", *Mimarlık*, S. 424, Mart-Nisan 2022, s. 44-49.

EKİNCİ, İlhan, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Samsun'da Deniz Ulaşımı", *Geçmişten Geleceğe Samsun* (ed. Cevdet Yılmaz), Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2006, s. 113-139.

EYİLİ, Adem, *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Samsun*, Samsun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun 2023, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı, Deniz Harekâtı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1977.

KARAGÖZ, Hakan, *1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2008, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

KARAGÖZ, Rıza, "II. Meşrutiyet Döneminde Canik Sancağında İdari Yapılanma", *Geçmişten Geleceğe Samsun* (ed. Cevdet Yılmaz), Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2006, s. 65-81.

KARBİ, Bilge, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesine Gönderilme Kararı Etrafındaki Tartışmalar", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, XIV/ 20, Bahar 2016, s. 193-206.

KARBİ, Bilge, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları Arasındaki İktisadi İlişkiler*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Görüş

- KILIÇARSLAN, Mustafa Emre, *Avusturya Lloyd Vapur Kumpanyası'nın Osmanlı İşkelelerindeki Faaliyetleri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Samsun 2013, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- KÖSE, Osman, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Canik'in İaşe Durumu (1914-1918)", *Belleten*, LXIII/238, 1999, s. 775-812.
- KÖSE, Osman, "Rusların Samsun'u Bombardımanı", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XII/1, 1999, s. 139-156.
- OKUR, Mehmet, "Mütareke Döneminde İngilizlerin Karadeniz Politikaları", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, XI/11, 2011, s. 51-72.
- ORTAK, Şaban, "I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı-Habsburg Hanedanları Arasındaki İlişkiler", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.56, 2016, s. 1309-1338.
- ÖRENÇ, Ali Fuat "Kırım Harbi Deniz Savaşları", *Savaşın Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Bildiriler, İstanbul 2007, s. 19-44.
- ÖZ, Mehmet, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Samsun Yöresi", *Geçmişten Geleceğe Samsun* (ed. Cevdet Yılmaz), Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2006, s. 1-23.
- ÖZ, Mehmet, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- ÖZÇELİK, Mücahit, "Avusturya-Macaristan İmparatoru'nun 1918 İstanbul Ziyaretinin Türk Basınına Yansımaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 27, 2012, s. 51-63.
- PAMIANKOWSKI, Joseph, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü*, (çev. Kemal Turan), Kayihan Yayınları, İstanbul 2003.
- SARI, Ayşegül, *19. Yüzyılda Sinop Limanı ve Sinop Tersanesi*, Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Sinop 2020, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- SARISAKAL, Baki, *Bir Kentin Tarihi: Samsun*, Cem Offset, Samsun 2003.
- SERBESTOĞLU, İbrahim, "Kırım Savaşı ve Sonrasında Samsun'da Göç ve Göçmen Sorunu", *Geçmişten Geleceğe Samsun* (ed. Cevdet Yılmaz), Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2006, s.s. 83-114.
- SERBESTOĞLU, İbrahim, "Tanzimat Döneminde Samsun Limanı Projeleri", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, VI/12, 2015, s. 103-118.
- SÖYLEMEZ, Faruk-Kol Duygu, "XVIII. Yüzyılda Önemli Bir Askeri Deniz Üssü (Sinop Limanı)", *Karadeniz Araştırmaları*, XX/78, 2023, s. 437-452.
- TEKİR, Süleyman, "Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Rus İşgal Bölgelerinden Yapılan Göçler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/32, 2016, s. 43-65.
- TUNCER, Hüner, *Maternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2013.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Deniz Harekâtı*, 3. Cilt, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1980.
- UYAR, Mesut, "Bir Yenilginin Askeri Hikayesi: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının Osmanlı Cephesi", *Harp Tarihi Dergisi*, S. 4, Aralık 2021, s. 1-37.
- YAVUZ, Bige Sükan, "Fransız Arşiv Belgeleri Işığında Chester Demiryolu Projeleri", *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 24, Kasım 1999, s. 527-561.
- YAZICI, Gürkan, *42/1769 No lu Samsun Şerhiye Sicilinin Transkripti ve Tahlili*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2006, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YILMAZ, Özgür, "Fransız Arşiv Belgelerine Göre 20. Yüzyılın Başlarında Samsun Limanı", *Belleten*, LXXIX/286, Aralık 2015, s. 1039-1073.
- YOĞURTUÇU, Esra, *Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan Tarafından İşgalinin Osmanlı Basınına Yansımaları*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2021, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YOLALICI, M. Emin, *XIX. Yy'da Canik (Samsun) Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

Gazeteler

- "Literaturgeschichte", *Allgemeine Reparatarium der Neuesten in und Ausländische Litaratur*, Tarih Yok.
- "Handel und Gewerbe", *Leibziger Zeitung*, 16 Ocak 1850.
- "Handel und Industrie", *Leibziger Zeitung*, 6 Şubat 1850.
- "Türkei", *Wiener Zeitung*, 18 Nisan 1853.
- "Telegraphische...", *Ost Deutsche Post*, 30 Nisan 1853.
- "Die Russische-Türkische Streitsache", 26 Ocak 1854.
- "Türkei", *Wiener Zeitung*, 12 Ağustos 1854.
- "Französische Konsulat...", *Fremdenblatt*, 24 Ağustos 1855.
- "Türkei", *Leibziger Zeitung*, 18 Eylül 1855.
- "Vom Kriegschauplatze", *Fremdenblatt*, 28 Kasım 1855.
- "In Samsun ist...", *Wiener Zeitung*, 31 Aralık 1855.
- "Telegramme und Neueste Nachrichten", *Tagespost Graz*, 23 Nisan 1864.
- "Levantenische Post...", *Fremden Blatt*, 20 Mayıs 1864.
- "Türkei", *Bazner Zeitung*, 29 Haziran 1864.
- "Türkei", *Feldkirsche Zeitung*, 4 Temmuz 1864.
- "Opfer der Russischen Politik", *Die Presse*, 7 Eylül 1864.
- "Der Kaukasus in Balkan", *Die Presse*, 27 Ocak 1865.
- "Verschiedene Mitteilungen", *Wiener Zeitung*, 12 Şubat 1865.
- "In Samsun Ankamen...", *Insbrucker Nachrichten*, 11 Haziran 1865.
- "Türkei", *Vereinigte Laibacher Zeitung*, 28 Ağustos 1857.
- "Türkische Eisenbahnen", *Die Gartenlaube: Illustrierter Familienblatt*, 4 Eylül 1863.
- "Türkisches Reich", *Wiener Zeitung*, 4 Eylül 1863.
- "Von den Kriegschauplätzen", *Pester Lloyd*, 26 Mayıs 1877.
- "Zustände an der Kleinasiatischen Nordküste", *Monatliche für den Orient*, 1890.
- "Konstantinopel", *Neues Wiener Tagblatt*, 3 Haziran 1891.
- "Trapezund und Samsun", *Dlinger's Reise Zeitung*, 20 Ekim 1893.
- "Aus Odessa...", *Welt Blatt*, 11 Şubat 1897.
- "Konstantinopel", *Neue Freie Presse*, 1 Mart 1900.
- "Ausland", *Wiener Zeitung*, 1 Mart 1900.
- "Die Pest in Samsun", *Neues Wiener Journal*, 3 Ekim 1900.
- "Die Pest", *Neues Wiener Tagblatt*, 6 Ekim 1900.
- "Constantinopel", *Wiener Zeitung*, 16 Ekim 1901.
- "Meldung der St. Petersburger Telegraphen Agentur", *Wiener Zeitung*, 29 Ekim 1905.
- "Eine Russische Eskadre an der Türkischen Küste", *Prager Tagblatt*, 20 Haziran 1908.
- "Die Lage in der Türkei", *Neuer Wiener Tagblatt*, 27 Ekim 1908.
- "Türkei", *Wiener Bilder*, 28 Ekim 1908.
- "Truppensendungen nach Südalbanien", *Neue Freie Presse*, 13 Mayıs 1910.
- "Der Aufstand der Albanesen", *Illustriertes Wiener Extrablatt*, 21 Mayıs 1910.
- "Spannung zwischen Rußland und der Türkei", *Deutschen Volksblatt*, 22 Eylül 1910.
- "Der Ausbau Neuer Eisenbahnlınien in Kleinen Asien", *Russischen Rundschau*, 9 Eylül 1910.
- "Frankreich und die Türkei", *Fremdenblatt*, 11 Nisan 1914.
- "Volkwirtschaft", *Ost Deutsche Rundschau*, 15 Nisan 1914.
- "Der Aufstand die Türkischen Heere", *Prager Tagblatt*, 2 Kasım 1914.
- "Russischer Generalstabsbereich", *Troler Anzeiger*, 29 Temmuz 1915.
- "Rußland", *Wiener Zeitung*, 12 Ekim 1916.

Göz

"Russische Bereiche", *Weinert Zeitung*, 2 Mayıs 1917.

"Bereich des Russischen Generalstabes", *Arbeiter Zeitung*, 31 Mayıs 1917.

"Von Musul nach Linz: Heimkehr der Letzten Österreich Truppe", *Linzer Tagepost*, 2 Nisan 1919.

Extended Abstract

Samsun has had a strategic importance throughout history in economic, military and social terms. Although there have been occasional decreases in the importance of Samsun due to certain developments, it is seen that this decrease does not cover a general period. In our study, the economic, military and social importance of Samsun was discussed through the press of the Austro-Hungarian Empire of the period - only Austria after the First World War. The fact that it is on the Black Sea coast, has a natural harbor, is located on a geography extending from the Russian steppes to the Mediterranean, and the advantages that its trade volume provides to its own population have always kept Samsun's importance alive. Although they had struggled with each other for many years, the conditions brought about by the French Revolution and the threat from Russia brought the Ottoman Empire and the Austro-Hungarian Empire together, and both states became allies in the Crimean War (1853-1856). Although the Austro-Hungarian Empire's occupation of Bosnia-Herzegovina in 1908 caused brief tension between this state and the Ottomans, this situation did not last long and both states became allies in the First World War. Although our study was carried out specifically in Samsun, the political relations between the two states were also included in our study as a summary. Our study was based on the news about Samsun in the Austro-Hungarian press from the Crimean War to 1918. The beginning of our study with the Crimean War was influenced by the intensive emergence of the written press in these dates and the alliance of the Ottoman Empire and the Austro-Hungarian Empire. The importance of Samsun in providing supplies and food for the allied army (Ottoman Empire, England and France) during the Crimean War was closely followed by the Austrian press, and the issue of immigrants coming from the Caucasus after the war was reported specifically for Samsun. We can say that the approach of the Austro-Hungarian Empire press towards Samsun was free of prejudices and almost completely impartial. Not a single news item containing imperialist statements towards Samsun has been identified. It was constantly emphasized that the economic potential of Samsun should not be ignored by Austria and that England's hegemony in the region should be prevented. In our study, it was determined that the Austrian press reported that Samsun had become one of the main supply centers of the Caucasian army during the First World War, and it was highlighted that Austria followed its bombing by the Russian navy. With the collapse of the Austro-Hungarian Empire after the First World War and the different developments taking place in the region along with the War of Independence, we found it appropriate to end our work as of 1918. In this context, our study covers the years between 1850 and 1920.

In our study, we used German archive sources (consul reports, submarine logbooks) in addition to the Austro-Hungarian Empire press. We obtained these sources with the information we obtained from the TUBITAK project.

Gazi

Akademik
Bakış

393

Cilt 19
Sayı 38
Yaz 2026